

221
60
Stemmen v. Kanten & Kade.

Jan 87

HET ZELFSBEWUSTZIJN VAN JEZUS.

Het hoogste en heiligste waar de Gemeente toe vermag op te klimmen, is het zelfsbewustzijn van haar Hoofd Jezus Christus. In dit zelfsbewustzijn spreekt de volle, eeuwige waarheid in menselijke beseffen. Het woord is vleesch geworden: de volheid Gods is als menselijk geopenbaard. Het geheele leven des Heeren, vooral zijn woorden, heeft zijn zelfsbewustzijn tot achtergrond, gelijk dat zelfsbewustzijn wederom tot achtergrond heeft zijn eigenlijk goddelijk leven, het mysterie voor 't welk wij eerbiedig het aangezicht bedekken en het nadenken in aanbidding voelen overgaan.

Wat heeft Jezus over zichzelf en over zijn roeping gedacht? Uit het antwoord op deze vraag verkrijgt ook het zichtbaar leven des Heeren zijn licht voor ons.

Want gewis zijn de dood en de opstanding des Heeren de hoofdfeiten in zijn geschiedenis waar alles op aan komt. Maar de beteekenis van deze feiten zelve hangt wederom af van die van zijn persoon. Uit het antwoord op de vraag: wie *is* Jezus, valt eerst het ware licht op hetgeen hij *gedaan* heeft.

En zoo is die vraag het eigenlijke hoofdpunt waar wij toe moeten, en ook met onwifpelbare zekerheid toe kun-

nen, teruggaan. Het oudste tot waar wij kunnen opklimmen in de geschiedenis des christelijken levens, is het bestaan van overleveringen omtrent woorden des Heeren die hier en daar door zijn eerste getuigen waren medegedeeld, en dan ook later tot „evangelieën” vereenigd met de daden en gebeurtenissen bij welke die woorden gesproken waren. Meent men dan daarbij, gelijk velen, dat de woorden des Heeren bij den evangelist Johannes ons meer de gedachten van den evangelist omtrent den Heiland wedergeven dan het eigen leven en de eigen woorden des Meesters, zoo kan men zich tot de drie eerste evangelieën, de synoptische, bepalen, en daarin dan „het echtste van het echte” hebben.

En dit onderzoek is ook een eisch van onzen tijd. In de eerste eeuwen der christenheid, toen haar geloofsbelijdenis zich vormde, gold het den strijd om het drieëinig wezen Gods. In den tijd der hervorming was de vraag naar het geloof, naar de wijze hoe de mensch voor God rechtvaardig wordt, aan de orde. Maar thands is het vooral de vraag: wat is de Kerk, en hoedanig behoort zij te zijn? Dit brengt ons van zelf tot het hoofdonderwerp der redenen des Heeren Jezus zooals zij vooral in de drie eerste evangelieverhalen ons bewaard zijn, namelijk zijn woorden omtrent het *Koninkrijk Gods*. Tot die redenen dan, en wel voor dit doel, terug te gaan, mag bij uitnemendheid een eisch des tijds heeten.

Een bekend, warmgeloovig godgeleerde, Dr. R. F. Grau, hoogleeraar te Koningsberg, heeft ten vorigen jare dat heerlijk en gewichtig onderwerp behandeld in een boek dat wij door mededeeling van zijn inhoud aan de aandacht onzer lezers willen aanbevelen ¹⁾. Wij wenschen

1) Das Selbstbewusstsein Jesu von Rudolf Friedrich Grau, Doktor und Professor der Theologie. Nördlingen, Verlag der C. H. Beck'schen Buchhandlung 1887. XIV en 393 bladz.

er toe bij te dragen dat dit boek onder ons gelezen worde. Het moet onze levenstaak zijn, in het zelfsbewustzijn van onzen Meester met eerbiedige, aandachtige liefde in te dringen. Dit boek kan ons daartoe uitnemenden dienst bewijzen. Wel hebben wij ook onze aanmerkingen en bedenkingen op den inhoud, en zullen die mededeelen. Maar hoofdzakelijk kunnen wij toch, met gereede instemming, onzen geestverwanten schrijver laten spreken.

Terwijl op het gebied des Ouden Testaments de kritiek nog zeer weinig vaste punten in de geschiedenis kan aanwijzen, is zij op het gebied des Nieuwen Testaments tot een betrekkelijke rust gekomen. Vrij algemeen worden, hoe verschillend men ook over oorsprong, samenstelling, tijd van wording der drie eerste evangeliën denke, toch de woorden des Heeren Jezus, door Mattheus, Markus en Lukas ons overgeleverd, voor echt en betrouwbaar gehouden. Wij kunnen dus van deze woorden, als van erkende zuivere bronnen, uitgaan.

En die woorden brengen dan, voor de hoofdzak, de *feiten* mede, de geschiedenis op welke zij rusten. Van die woorden uit kunnen als het ware zekere lijnen worden getrokken, die eveneens op het gebied van de feiten uit het leven des Heeren zekere vaste punten aanwijzen en ons vergunnen, Hem te kennen in den aard zijns zelfsbewustzijns zooals het ook uit de daad des levens blijkt. Beide te zamen verklaren ons een zelfsbewustzijn dat dikwerf, zooals het in de woorden spreekt, veel wonderbarer is dan de verhevenste wonderen in de geschiedenis. Wanneer, om slechts één dergelijk woord te noemen, de Heer zijn woord een „zaad” noemt, en tot zijn discipelen zegt dat, zoo zij een geloof als een mosterdzaadjen hadden, zij een berg in het hart der zee konden verzetten — welke grenzen zal hij dan wel aan zijn eigen doen, aan

zijn eigen geloofsdaad gesteld hebben? Hoe zal hij zich eener almacht in den geloove bewust zijn geweest!

En hij die zich zulke macht toeschreef, wie was hij dan?

Een bekend geleerde ¹⁾ heeft ten vorigen jare het ontstaan van het kerkelijk dogma beschreven. Hij meent te kunnen aantoonen dat bij dit ontstaan een allengs voortgaande helleniseering, een ondergaan van den invloed der grieksche wijsbegeerte, is op te merken. Wat het gnosticisme buiten de kerk in scherper geteekende, zichtbaarder onmiddellijkheid deed, datzelfde deed de voortgang van het kerkelijk dogma meer allengs en onmerkbaar; namelijk grieksche gedachten voor den oorspronkelijken eenvoud des evangelies in de plaats stellen. Doorgaands ziet men in de kerkgeschiedenis der eerste eeuwen een allengs doordrongen worden van de grieksch-heidensche wereld met den invloed van het evangelie. Maar het tegendeel, zegt nu Harnack, is veeleer de waarheid. Niet zoozeer het evangelie heeft de heidensche gedachtenwereld, maar omgekeerd deze laatste heeft het evangelie naar zich hervormd. Dat deze gedachte niet geheel onwaar is, moet toegestemd worden. Inderdaad heeft de christelijke kerk bij het vormen van haar leerstelsel de grieksche denkvormen voetstoots overgenomen en den inhoud harer verkondiging daarin nedergelegd. Zij heeft niet genoeg gevraagd of die denkvormen zelve niet eerst de kritiek van het christelijk beginsel hadden te ondergaan, en of deze nieuwe wijn zonder schade in de oude lederen zakken kon worden bewaard? Maar gaat men verder; meent men dat de Kerk niet alleen den vorm haren gedachten maar ook harer inhoud aan de grieksche wereld heeft ontleend, dan ontstaat de meening dat hetgeen de gemeente omtrent de eeuwige Godheid des Heeren beleden

1) Adolf Harnack, Lehrbuch der Dogmengeschichte, Freiburg i. B. 1886.

heeft, slechts een ongewettigde vergoding, een apotheose is, door de dankbare doch onkritisch dweepende volgelingen den Meester toegekend. Dan ziet men zich ook genoodzaakt, zijn leven te ontdoen van het kleed van het wonderbare, den prachtmantel, zijner geliefde gestalte ten onrechte omgeworpen. Hier komt het dus vóór alle dingen daarop aan, dat wij weten wie de Heer werkelijk geweest is. Is het waar of niet waar, dat hij niet slechts Davids zoon maar Davids Heer geweest is gelijk hij zich zelven genocmd heeft? Met die benaming heeft hij tegenover de Farizeën de eenheid van God en mensch, welke zij niet konden erkennen, in zijn eigen persoon gehandhaafd (Matth. 22, 41—45). Zeker is deze Godheid van den Messias nog iets anders en hoogers dan de Godheid welke het grieksche leerstuk hem toeschrijft. Maar eerst wanneer wij het eigen woord des Heeren hieromtrent laten gelden, kunnen wij die grieksche kerkleer op haar juiste waarde schatten.

Gaan wij dus, om 's Heeren zelfsbewustzijn te kennen, tot zijn eigen woorden terug, zoo is het noodig deze woorden uit hun historische omgeving te verklaren.

Tot recht verstand van de woorden van Jezus is een zeer voornaam vereischte, te begrijpen hoe zij met het Oude Testament samenhangen, daar op rusten, en zoo dus de openbaring Gods aan Israel onderstellen. Door het geheele oude verbond gaat een groote belofte, eene hoop, die zich naar verlossing des volks en der gansche menschheid, verlossing van zonden en van ellenden, uitstrekt.

Die hope ziet nu eens op een *mensch* uit, dan weder op een *Dag* des Heeren. Deze mensch heet Davids zoon of Spruite: de laatste profeet noemt hem „dengene die komen zal.” Wanneer nu de Heer Jezus zich „den Zoon des menschen” noemt, vat hij al die beloften samen.

De Zoon der menschen is de mensch aan wien de wet en de profeeten getuigenis geven, op wien dus alle hope Israels ziet.

In welke orde moeten onze onderzoekingen voortgaan zoo wij Jezus' zelfsbewustzijn willen trachten te kennen? In de orde die hij zelf bij de opleiding van zijn discipelen gevolgd heeft. Van de aanschouwing van zijn *werk* leidde hij hen tot de kennis van zijn persoon voort. Hij begon niet met onderwijs omtrent zijn wonderbare geboorte noch zijn wonderbaren uitgang uit dit leven, maar wees zijn discipelen allereerst op hetgeen zij *zagen* van zijn werk en zijne levensdaad, om hen allengs tot den geestelijken achtergrond daarvan, de kennis van zijn persoon zelven, te doen opklimmen. Ook het onderzoek van de rangorde der bronnen uit welke wij zijn leven kennen, toont ons denzelfden gang. Het oudste evangelie, dat van Markus, toont ons bijkans uitsluitend de *dadén*, den wonderbaren levensarbeid des Heeren; terwijl de beide andere synoptische evangeliën ons meer de woorden des Heeren doen kennen. Wat is nu het eerste, het algemeenste, dat wij van Jezus' zelfsbewustzijn kunnen zeggen?

Dat hij zich kent als *zonder zonde*. Van geen berouw, van geen besef van werkelijk bezwijken onder de verzoeking die hem aan alle zijden omringt, vinden wij éénig spoor.

In dat licht hebben wij zijn onderricht aan te zien, dat hij geeft over alles waar zijn verheven verkondiging zich heen uitstrekt.

Dat onderricht kleedt zich in den vorm van *gelijkenissen*.

Die gelijkenissen doen ons in zijn heilig zelfsbewustzijn een blik slaan. Welk een mensch moet hij zijn, wien deze geheele wereld slechts *gelijkenis* van de ware, eigenlijke wereld is! Hoe vernedert hij de wereld door haar

227

slechts den rang eener „gelijkenis” toe te kennen! Dat heeft dan ook deze wereld zich niet straffeloos laten zeggen; maar hem die eischte dat men haar geheel verloochenen zou, heeft deze wereld op hare beurt beslisselijk verloochend, uitgeworpen, gekruisigd. Doch eveneens, terwijl Jezus haar vernedert, verhoogt hij haar als hij haar tot een gelijkenis maakt; want zóó vat hij hare kern, haar wezen samen in zijn woord, dat eeuwig blijft wanneer deze hemel en deze aarde voorbijgaan.

Zien wij verder hoe de Heer spreekt over het Koningrijk Gods, en over zich als den Koning: over den Zoon des Menschen, over het Lam Gods; over de twee grondleggende Verbonds-offers welke God Israel deed brengen, het eerste in het Paaschlam in Aegypte, het tweede bij den berg Sinaï, door welke beide het verbond gevestigd en bevestigd werd; zien wij hoe de Heer in het heilig Avondmaal dat hij instelt, zichzelf als de vervulling van dit tweeledig Verbond Gods met Israel doet kennen — dan zien wij dat in den Heere Jezus niemand minder dan Jehova zelf, ja Jehova zelf tot zijn volk is afgedaald. Hier is geen verwarring van den Persoon des Zoons met dien van den Vader, geen patripassianisme gelijk de kerk het noemt, d. i. de bewering dat God de Vader zelf zou op aarde zijn gekomen en geleden hebben. Neen, den Vader-naam wijst de Heer beslist van zich af (Matth. 23, 9). Maar wat overigens de Jehova des ouden Testaments voor zijn volk is als Herder en Koning, als Geneesmeester en Bruidegom, dat is Jezus in volkomen zin voor de geheele door hem verlost menscheit. In hem brengt Jehova als Verbonds-God Israels zijn wezen tot volkomen openbaring. Daarom heeft Jezus dan ook recht, de volkomene, de hoogste liefde en overgave voor zich te eischen als andwoord op die gave. Zoo wordt het ons dan hier de groote vraag: wie is Jehova, dien Jezus ons

hier op aarde toont? Waarin bestaat zijn wezen gelijk het zich ons openbaart? God draagt in het Oude Verbond twee namen, Elohim („God”) en Jehova („de Heere”). Elohim is die oudtestamentische Gods-idee, welke Israel verbindt met het godsbesef der heidensche menschheid. Maar God zegt in het teeken van het braambosch tot Mozes: „Ik zal zijn die ik zijn zal”. Niet in verre toekomst, neen in de onmiddellijke uiting van de daad die uit zijn wezen volgt, namelijk (Ex. 3, 12). Ik zal *met u zijn*. Dit „met u zijn” betoont zich in de bevrijding van Israel, in het herscheppen van een slavenhorde tot een Volk Gods. Dit, de schepping van het volk Israel, is het groote wonderteeken dat den inhoud van den naam „Ik zal zijn”, d. i. van den naam Jehova, verklaart. Jehova is de God der persoonlijke gemeenschap en des persoonlijke vertrouwens, omdat Hij is de God der historische openbaring. In die verlossing uit Aegypte heeft Hij zijn genade en getrouwheid feitelijk kond gedaan.

Wel is de openbaring in Jehova op het wezen van Elohim gegrond. Maar Elohim, de verborgen God, de God der natuur, wordt toch door de gevallen menschheid niet begrepen. Hij is donker, verborgen, en heeft in het veelgodendom velerlei gestalten en hoedanigheden. Alleen Israel weet welke de rechte verklaring der natuur is, daar het die natuur beschouwt in het licht der Jehova-openbaring. De God der natuur is een God van verzoeking: de slang beroept zich op hem tegenover Eva. Elohim verzoekt Abraham (Gen. 22, 1) en *eischt* het offer van Izaak, terwijl daarna Jehova verhindert dat deze geslacht worde, en zelf het offer, den ram, *geeft*. Elohim is voor Job onbegrijpelijk in zijn lijden, Jehova toont zich daarna als zijn vriend en helper.

Maar — hoe kan Jehova de *Heilige* zijn, indien Hij alzoo in het lot en lijden zijner vrienden *indaalt*? Is

„heiligheid” dan niet reinheid, *afzondering* van al het profane en gemeene? Ja; maar Israel, dat den Heer heeft leeren kennen uit zijn verlossende genade die hen uit Aegypte bevrijdde, is zelf, juist daarom, geroepen om jegens anderen liefde te oefenen (Ex. 22, 21 enz). Wie barmhartigheid van den Heer ervaren heeft, moet haar zelf ook weder jegens anderen uitoefenen.

Er is in Israel een ontwikkeling, een voortgaan van den godsdienstigen geest. Het zondig-natuurlijke Israel vat zijn betrekking tot Jehova liefst op als een kontrakt, tengevolge waarvan Israel eerst zijn dienst aan Jehova bewijst, en Jehova dan zijn volk daarvoor naar verdienste beloont. In deze richting, die zich ten slotte in het farizeïsme voltooide, viel Israel reeds vroeg van zijn heerlijke door God gegevene hoogte als Gods volk, tot de vleeschelijkheid der heidenen terug. Daartegenover nu trad de heiligheid van Jehova bestraffend op. Zulke offeranden wil Hij niet. Neen, als kinderen van Jehova (Jes. 1, 2. 4) zijn zij juist geroepen, Zijnen beelde gelijkvormig te worden. Hij nu is de God der *genade*-openbaring aan Israel: niet der trotsche afzondering, maar der barmhartigheid, der vergeving. Juist in zijn heiligheid ligt, niet als een tegenstelling maar als een noodzakelijk gevolg, zijn ontferming opgesloten (Jes. 57, 15). Zijn hoogheid is niet een onware, die zich koud verheft, maar een *ware* hoogheid, die zich ontfermend nederbuigt. Is Hij, de Heer der heirscharen, niet Israels Redder, ja Bruidegom? Wie dan in Jehova den Heilige ziet, heeft bij dat licht zijn eigen zonde te erkennen en te belijden. Zoolang de mensch de eenheid van mensch en zondaar in zich vasthoudt, is Gods heiligheid tegen hem gericht. Laat hij door boete en belijdenis die zonden van zich los, zoo wordt hij voorwerp van 's Heeren ontferming en vergevende genade. In Gods heiligheid ligt

opgesloten dat Hij is de Schepper van hemel en aarde. Want slechts dan is Hij in waarheid boven alles verheven, wanneer zijne hand het ook gemaakt heeft. (Jes. 40, 25, 26; 66, 2). Maar juist *in* die verhevenheid is Hij tevens barmhartig nederdalend, en genadig. De verkiezing Gods is een daad van ontferming. Velen zien haar aan als een daad van vrijmachtige, koude opperheerschappij, die nu eenmaal verkiest, gelijk de Alleenheerscher aan niemand rekenschap geeft, alzoo den een te verkiezen, den ander te verwerpen. Doch daarmee keeren zij tot het koud-natuurlijk Opperwezen terug, in plaats van juist hier Jehova's ontfermende liefde te aanbidden.

Het motief der verkiezing Gods, de volkomen Vrijheid, beseft de mensch eerst dan, wanneer hij, ten volle veroetmoedigd en verbrijzeld, zich *niets* gevoelt voor God. Dit „niets” is dus een geheel *zedelijk* besef. Is het slechts natuurlijk, stoffelijk, quantitatief, dan wordt de Vrijmacht Gods daartegenover dan ook niets dan de allergeweldigst het sidderend schepsel neêrbliksemende alleenheerschappij, die koud-almachtig zegt: „ik alles, gij niets.” Maar hier is dan ook van het wonder van genade, waarin de Schrift leert roemen, niets overgebleven

Nu zien wij hoe, wat in het oude Testament slechts voorbereidend en uit de verte geopenbaard is, ons in het nieuwe Testament voltooid tegemoet treedt als het feit dat God in Zichzelfen Vader en Zoon is in de gemeenschap des Geestes. De Allerhoogste is ook de God der allerdiepste nederdaling, naar het woord dat in de diepzinnige gelijkenis de Vader tot den Zoon zegt (Luk. 15, 31): „Al het mijne is het Uwe.” Ook hier geldt de algemeene groote waarheid dat al wat in het Nieuwe Testament duidelijk geopenbaard is, in het oude zich toebereidt en gesluierd optreedt om zijn eigenlijke beteekenis als bij

voorgevoel te doen beseffen. Al wat tot den tijd der vervulling behoort, moet uit den tijd en den toestand der voorbereiding worden verklaard. ¹⁾

Als volkomen openbaring van Jehova zelven is Jezus' persoon en leer dus geheel oudtestamentisch te verstaan. Velen beweerden dat dit oudtestamentische in Jezus slechts een vorm, een israëlitische eigenaardigheid is, een noodzakelijke beperktheid gelijk elke volksaard dien aan zich heeft kleven — al is het dat Jezus dan geacht wordt in het diepst zijner ziel daar eigenlijk boven te staan. Maar nu is — aldus beschrijft die meening het dan verder — nu is daarna Paulus opgestaan, die de roeping had, dit israëlitische door het algemeen-menschelijke te vervangen. Zoo had dan de Meester slechts den tijdelijken vorm, de discipel de algemeene en blijvende beteekenis des evangelies aan het licht gebracht. Maar dit is een zelfoverschatting van het heiden-christelijk besef. Hoe verre Paulus van zulk een hoogmoed was, leert het elfde hoofdstuk van den brief aan de Romeinen, de waarschuwing aan de christenen uit de heidenen om zich toch niet, als later ingeënte takken, boven de thans neergeworpen takken van den oorspronkelijken olijfboom te verheffen. Neen, wat Paulus van het Koningrijk Gods leert, staat in rijkdom van inhoud en omvattende beteekenis integendeel achter bij hetgeen de Heer Jezus zelf ons daaromtrent heeft geleerd. Het zaad des Woords, door Jezus gestrooid, wordt door ieder der jongeren naar zijn eigen, persoonlijk en plaatselijk meer *beperkte*, roeping verbreid.

1) Dat het in het wezen der ware hoogheid ligt, neder te dalen, duidt het spreekwoord „*noblesse oblige*” uit de verte voor menschelijke verhoudingen aan. Dat God de Drieëenige is daar Hij zichzelve volkomen *geeft* en daar *in* (niet *ondanks* dit) zich zelve volkomen handhaaft, daarover zie de overdenking: „*Wat is het Geloof?*” dezer dagen door mij (Amsterdam, Jacq. Dusseau, 1887) uitgegeven.

Heeft de godgeleerdheid der grieksche kerk vooral in het evangelie van Johannes haar uitgangspunt gehad: sloot zich die van het westen, Augustinus en Luther, voornamelijk aan Paulus' brieven aan; zoo is het de roeping van onzen tijd, tot het zaad des zaads terug te keeren. Gelijk in de oudste dagen de theologische en christologische vragen, in den hervormingstijd de vraag naar den aard des geloofs, zoo is thands de vraag naar het Koninkrijk Gods, de groote verkondiging van Jezus zelve, aan de orde. De kerken die bestaan, welke verhouding hebben zij tot het Koninkrijk Gods dat in en onder haar is? — Ziedaar de groote vraag van onzen tijd. Het Koninkrijk Gods, door Jezus gepredikt, dat is het „algemeene en blijvende” — niet de kerken die ten gevolge der zending onder de heidenen ontstaan zijn op den veelsoortigen bodem van de volkeren der wereld. Een heerlijke rijkdom van gedachten, bovenal een heilige roeping opent zich hier voor onzen blik. De „Kerk” is afgetrokken geestelijk van aard: het „Koninkrijk” omvat het geheele leven, het lichaaamlijke zoowel als het geestelijke. Jezus is zich bewust geweest van de macht om, even als hij de zonden vergaf en de geestelijke ellende heelde, evenzoo ook het lichaaamlijke te genezen en te verlossen.

Dit Koninkrijk in zichzelf op aarde vestigend, is Jezus dan de volkomen openbaring Gods, en is zich daarvan ten volle bewust geweest. De ware prediking des evangelies is dus de prediking van de eeuwige Godheid des Zoons; en het ware geloof is, wat deze Godheid in haar zalige werkingen ontvangt en ervaart. Wij kennen God niet anders dan uit Jezus Christus. Maar als wij nu langs den weg der heilsopenbaring vragen, hoe wij den persoon des Heeren kunnen leeren kennen, dan is het onjuist, te zeggen dat de benaming „Zoon

van God" ons bovenal de Godheid, en de naam „Zoon des menschen" de menschheid des Heeren zou doen kennen. De naam „Zoon Gods" toont ons juist het *onderscheid* tusschen hem en den Vader, gelijk het oudtestamentisch spraakgebruik dan ook met dien naam steeds een engel of een mensch die een waardigheid draagt, maar nooit God zelven aanduidt. Een „Zoon" is hij die zich onbepaald aan den wil des Vaders onderwerpt, en zichzelf volkomen verloochent. Daarentegen is de benaming „Zoon des menschen" aanduiding van Hem die, als het „zaad der vrouw", van den aanvang af beloofd was, namelijk de waarachtige, persoonlijke indaling van Jehova zelven in de wereld en de menschen. En het is wederom niet gelijk doorgaans gezegd wordt, dat wel de menschheid maar niet de Godheid kan *lijden*. Wanneer Petrus te Caesarea Philippi den Meester het lijden ont-raadt, spreekt hij naar den mensch: maar de Heer verklaart de bereidheid om te lijden als iets dat tot God behoort, Joh. 16, 23. En in Gethsemané verklaart hij den „geest" gewillig om te lijden, maar het vleesch als te zwak daartoe. De geest is de gezindheid die de kinderen Gods door den Heiligen Geest hebben; het vleesch is slechts krachtig in eigen levenslust, maar zwak om zich te verloochenen.

Deze zijn de hoofdgedachten in het boek van den hoogleeraar Grau, dat wij ter nadere kennisneming van harte aan onze lezers, die naar hun ontwikkeling het lezen van zulk een boek niet schuwen, wenschen aan te bevelen. Onze instemming met het geschrift is niet onbepaald. De geëerde schrijver is te scherp luthersch om aan Calvijn en aan de gereformeerden (onze „gereformeerden" kent hij niet) recht te doen. Ook tegenover den bekenden godgeleerde Albr. Ritschl is hij, in het

hoofdstuk over „Kant en zijn discipel” onbillijk. Ritschl is geen discipel van Kant, ofschoon hij dat doorgaans heet, maar van Herm. Lotze, wat zijn wijsgeerige beschouwing der betrekking van de substantie tot hare eigenschappen, of van het wezen der dingen, betreft. ¹⁾ Voor de lezers, die wij in deze „Stemmen” ons voorstellen, weiden wij hier niet over uit. Maar gaarne verklaren wij in Ritschl, ondanks zijn oppervlakkige beschouwing van de zonde en al wat daarmee samenhangt, een zeer uitnemenden godgeleerde te erkennen. Ritschl wijst er vooral op, dat de geloofsleer iets anders, iets hoogers is dan menschelijke wetenschap, wat zij, ondanks betuiging van het tegendeel, nog maar al te dikwijls bij de rechtzinnigen is. Daarom is hij een gave Gods aan de gemeente van onze dagen, zeker met oordeel des onderscheids te gebruiken, maar steeds hoog te schatten, ook al eigenen we ons billijk vele zijner meeningen niet toe.

Verder gelooven wij niet met Dr. Grau dat voer de hedendaagsche kritiek de drie eerste evangeliën, in onderscheiding van het vierde, zoo boven alle bedenking vast zouden staan wat den inhoud, vooral de woorden des Heeren, betreft. Op den grondslag van de onvooringenomen beschouwing, gelijk de moderne kritiek meent daar op te staan, is naar onze meening niets bepaalds van de geschiedenis van Jezus te handhaven als historisch betrouwbaar, ook zijn woorden niet. Op den grondslag eener *waarlijk* onvooringenomen beschouwing is de geloofwaardigheid en historische betrouwbaarheid onzer evangelieverhalen evenmin te bewijzen als te ontkennen. De wetenschap kan alleen bewijzen dat de verwerping van deze geschiedverhalen geen eisch der wetenschap

1) Zie zijn eigen verklaring, Lehre v. d. Rechtf. u. Versöhnung (2e dr.) III p. 18, 19.

235

is. Wie de waarheid dezer geschiedenis ontkent, doet dit op andere dan op wetenschappelijke gronden. Een verborgen prikkel drijft hem om zich van de aanraking met den levenden God, welke hij in die geschiedenis ervaart, te ontdoen.

Eindelijk gelooven wij dat in de vraag, hierboven besproken, over de betrekking tusschen het evangelie van Jezus zelven en dat van Paulus, in aanmerking moet genomen worden het gewichtig feit, dat Israel Jezus verwierp en daardoor de vestiging van het Koningrijk Gods voorshands onmogelijk maakte. Dit Koningrijk toch moest in Israel gevestigd worden, door aanneming van den Messias die als de ware koning Israels tot zijn volk kwam. Nu dit volk hem verwierp, moest het koningrijk aanvanke-lijk, zonder de ordeningen Israels, dus in den vorm van de *kerk*, onder de volken gevestigd worden, en daartoe werd Paulus door den Heer zelven geroepen. De sterke tegenstelling tegen de wet, welke wij bij Paulus vinden, is niet tegen het evangelie van Jezus zelven, zelfs niet tegen dat der oorspronkelijke apostelen die te Jeruzalem bleven, gekeerd; maar tegen de joodschgezinde leeraars die Paulus op dezelfde wijze vervolgden als de Farizeën den Heer zelven hadden vervolgd. Jezus had Israel geleidelijk, door vervulling van zijn wet, willen brengen tot erkenning van Hem als Messias; en dan hadden de volken der wereld zich aan het in Israel gevestigd Koningrijk Gods kunnen aansluiten. Dit is niet geschied: Jezus is door zijn volk verworpen en gekruisigd. En die verwerpiug ondervonden eveneens de eerste apostelen, toen de Heer hen tot Israel zond van zijn verhooging uit (Hand. 3, 26). Nu moest dan het evangelie een oorspronkelijk niet bedoelden omweg over de volken maken, even als Israel, na bij Kades Barnea gerebelleerd te hebben, een oorspronkelijk niet bedoelden

omweg van acht en dertig jaren in de woestijn maken moest. Tot dien omweg moest Paulus dienen. Maar terecht leert Dr. Grau, dat de israelitische gestalte, die des Koningrijks, eigenlijk aan het Evangelie voegt, en niet die der Kerk. Intusschen heeft de eeuwenlange geschiedenis der Kerk aan het evangelie vele gelegenheden geschonken om zijn rijkdom te ontplooien. Dit heeft de Heer, reeds vóór zijn opstanding, maar vooral toch daarna, vooruitgezien en uitgesproken. Terwijl Johannes de Dooper de bijl reeds aan den wortel des booms, en dus het beslissend eindoordeel onmiddellijk nabij zag, heeft de Heer reeds bij zijn leven gesproken van het vergelegen land waarheen de Koning zou reizen om zijn erfdeel te ontvangen éér hij zijn dienstknechten reenschap zou vragen. Maar vooral op den weg naar den berg der hemelvaart heeft hij zijn discipelen beloofd dat zij den Heiligen Geest ontvangen zouden om het evangelie te verkondigen tot aan de einden der aarde; en dat dan eerst, daarna en daardoor, het Koningrijk in Israel zou kunnen opgericht worden, niet nu reeds onmiddellijk, gelijk zij ook thands nog hoopten (Hand. 1, 5—8).

In Jezus' zelfbewustzijn was zoowel plaats voor zijn roeping als Heiland der wereld dóór het geloovig geworden Israel heen, dus in de gestalte van Messias Israels, — als voor zijn roeping als Hoofd der Gemeente uit de heidenen, die eerst later, als de volheid der heidenen zou ingegaan zijn, ook als Koning door zijn volk zou erkend worden. Hij heeft tot het laatst toe gewild, ja bepaald gewild, en zich dus ook voorgesteld (Matth. 23, 37) over Israel te regeeren. Maar tevens heeft hij met klimmende zekerheid zijn verwerping voorzien. Bij zijn laatsten intocht in Jeruzalem vereenigt hij beide, schijnbaar tegen elkaar strijdende, beseffen.

Hij neemt de hulde des volks aan, en toch weent hij

234

over de verwoesting van Jeruzalem die uit de verwerping van hem zal voortvloeien. De oplossing dezer schijnbare tegenspraak ligt in zijn volkomen gehoorzaamheid aan den wil des Vaders, ook waar hij dien alleen in den geloove, nog niet in begrijpen, kan verstaan (Matth. 26, 39; 11, 26).

Wij gelooven dat Dr. Grau op de vraag die hier alles beheerscht, de hooggewichtige vraag naar het zelfsbewustzijn des Heeren Jezus, langs den rechten weg het antwoord gezocht, en ons tot dat antwoord een voortreffelijke, met alle dankbaarheid door de gemeente aan te nemen, bijdrage geschonken heeft. Want hij doet ons zien hoe de tegenstelling van welke wij in den beginne uitgingen, de tegenstelling tusschen de beschouwing van Harnack enz. en de onze, in den grond niet een wijsgeerig maar een zedelijk, niet een methaphysisch maar een ethisch, probleem geldt. Dat zich in de christologie der oude kerk grieksch-wijsgeerige gedachten hebben gemengd, stemmen wij dezen geleerden toe, en danken hem voor den nadruk waarmee zij deze gewichtige waarheid (hoewel zij niet voor het eerst) hebben in 't licht gesteld. Maar de vraag is nu: naar welken maatstaf deze verkeerde gedachten moeten worden beoordeeld en uitgezuiverd? De maatstaf dien genoemde geleerden aanleggen is inderdaad, schoon zij dit ter goeder trouw ontkennen, een rationalistisch Godsbegrip. Het onderscheid tusschen hen en ons ligt in de opvatting van de *zonde*. Wat wij daaromtrent erkennen, doet ons bij deze vraag den maatstaf aanleggen van de Godsidee der heilige Schriften, en in Jezus Christus, maar zijn eigen getuigenis, naar zijn eigen zelfsbewustzijn, de volle eigenlijke openbaring Gods erkennen. De eeuwige Godheid des Zoons is ons de noodzakelijke achtergrond van zijn zelfsbewustzijn, zooals al zijn woorden en de houding van zijn gansche leven, als één geheel genomen, ons dat doen

kennen. Z66 eerst kunnen wij hem in waarheid als mensch verstaan, liefhebben en volgen. Deze mensche-lijke persoonlijkheid is uit niets anders dan uit God te verklaren. Mits niet uit het afgetrokken Godsbegrip der grieksche wijsbegeerte. Ook niet uit het Godsbegrip dat (al erkent men het niet) door een verzwakt zonde-besef van zelf, met zedelijke noodzakelijkheid, wordt opgeworpen. Maar alleen uit de Gods-idee der heilige Schriften, waar ons een God getoond wordt die als de eeuwige Liefde zelf, ingaat in het lijden en den dood des menschen om hem te verlossen. Deze geheel praktische Gods-idee is, in tegenstelling tegen alle ariaansche of naturalistische Godsbegrippen, uitdrukking der aanbidding in welke de Gemeente van alle eeuwen God als Vader, Zoon en Heiligen Geest beleden heeft en zal blijven belijden.

Mogen wij ons, aan de hand van Prof. Grau en in eigen onophoudelijke studie der H. Schriften, steeds meer in het heilig zelfsbewustzijn van onzen Heiland verdiepen. Hier ligt de bron aller waarheid. Van hier uit moet ook de godgeleerdheid vernieuwd worden, naar de behoefte die in onze veelsoortige kerkelijke ellenden spreekt ¹⁾.

Amsterdam.

J. H. GUNNING JR.

1) Niemand heeft dit onder ons levendiger gevoeld en gestadiger gepredikt door wijlen D. Ch. de la Saussaye. Men leze vooral het kostelijk „Viartal leerredenen over onderwerpen uit het leven des Heeren” door zijn zoon Dr. P. D. Ch. de la S. uitgegeven. (Rotterdam, W. Wenk. 1874) welke hij, helaas! door den dood verhinderd werd tot een twaalfstal te voltooien.